

ROLAND PARIS'TEN LIBERAL BARİŞ ELEŞTİRİLERİNİN ELEŞTİRİSİ

*Pınar KARZAOĞLU

Öz

Soğuk Savaş sonrası uluslararası ortamda çatışma yaşayan toplumlara demokrasi, siyasi ve ekonomik liberalizm ile serbest piyasa ekonomisini benimsetmeye çalışan liberal barış inşası birçok sorunu çözenin anahtarı olarak görülmüştür. Bu dönemde çok sayıda ülkede seçimler yapılmış ve dünyanın önde gelen uluslararası kuruluşlarında liberal hükümet biçimlerine (seçim fikrine, hükümet gücü üzerindeki anayasal sınırlamalara, medeni ve siyasi haklara saygıya) daha açık olan ve bunları destekleyen geniş bir düşünsel yaklaşma gerçekleşmiştir. 1950'ler ve 1960'lardaki modernleşme teorisyenlerine benzer şekilde, 1990'larda barış inşası uygulayıcıları, 'tüm iyi şeylerin bir arada yürüdüğünü', demokratikleşme ve piyasalaştırmanın birbirini güçlendirdiğini ve bu süreçler bir kez başlatıldığında, büyük ölçüde kendi kendini devam ettireceğini düşünmüşlerdir. Ancak son dönemlerde liberal barış inşası önemli eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. Bazı bilim insanları ve yorumcular bu eleştirilerin çoğuna hak vermekle kalmayıp liberal barış inşasına yönelik daha sert bir tutum takınmışlardır. Öyle ki, liberal barış inşasının ya temelde yıkıcı ya da meşruiyetten yoksun ya da hem yıkıcı hem de meşruiyetten yoksun olduğu görüşünü paylaşmaktadırlar. Bununla birlikte, Paris'e (2010) göre yakından analiz edildiğinde, bu eleştirilerin çoğunun yanlış yönlendirildiği ve abartılı olduğu görülmektedir. Barış inşasının geleceğinin belirsiz olduğu bir zamanda, haklı ve haksız eleştiriler arasında ayırım yapmak ve liberalizmin anlamı, eksiklikleri ve beklentileri hakkında daha fazla tartışmayı teşvik etmek önem taşımaktadır. Bu çerçevede bu çalışma, Paris'in 'Saving Liberal Peacebuilding' adlı çalışmasından yola çıkarak liberal barış inşasına yönelik eleştirilere daha yakından bakma ve Paris'in gözünden bu eleştirilere cevap verme amacı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Barış İnşası, Liberal Barış, Roland Paris, Serbest Piyasa Demokrasileri

CRITIQUE FROM ROLAND PARIS TO THE CRITICISMS OF LIBERAL PEACE

Abstract

Liberal peacebuilding, which tries to impose democracy, political and economic liberalism and free market economy in the conflict societies in the post-Cold War international environment, was seen as the key to solving many problems. Elections were held in many countries during this period, and there was a broad ideological shift in the world's leading international organizations that were more open to and supportive of liberal forms of government (the idea of election, constitutional limitations on government power, respect for civil and political rights). Similar to the modernization theorists of the 1950s and 1960s, peacebuilding practitioners in the 1990s thought that 'all good things go together', that democratization and marketization reinforce each other, and that these processes, once initiated, are largely self-sustaining. However, liberal peacebuilding has recently become the target of significant criticisms. Some scholars and commentators have not only agreed with many of these criticisms, but have taken a harder line towards liberal peacebuilding. So that they share the view that liberal peacebuilding is either fundamentally destructive or illegitimate, or both destructive and illegitimate. However, when analyzed closely according to Paris (2010), many of these criticisms appear to be misguided and exaggerated. At a time when the future of peacebuilding is uncertain, it is important to distinguish between just and unjust critiques and to encourage further discussion about the meaning, shortcomings and prospects of liberalism. In this context, this study aims to take a closer look at the criticisms of liberal peacebuilding based on Paris's "Saving Liberal Peacebuilding" and to respond to these criticisms from the perspective of Paris.

Keywords: Peacebuilding, Liberal Peace, Roland Paris, Free Market Democracies

* Araştırma Görevlisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, pinarkarzaoglu@mu.edu.tr ORCID: 0000-0003-3680-4505

Giriş

Barış inşası kavramı taraflar arasında çatışmaya konu olan etnik, dini, sınıfsal, ulusal ve ırksal sorunların yapıcı bir şekilde ortadan kaldırılmasını ve çatışma sonrası yeniden yapılanmada taraflar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini ifade etmektedir. Adaletsizliği şiddet içermeyen yollarla çözmeyi ve ölümcül çatışma yaratan yapısal koşulları dönüştürmeyi hedefleyen bu kavram ilk kez Johan Galtung (1976) tarafından “Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding” başlıklı makalesinde kullanılmıştır. Bu makalede, Galtung “barışın, barışı korumak ve geçici olarak barışı sağlamaktan farklı olarak bunlardan daha üstün bir yapısı olduğunu” öne sürmüştür. Özellikle de savaşların nedenlerini ortadan kaldıran ve savaşların meydana gelebileceği durumlarda savaşa alternatifler sunan yapıların bulunması gerektiğini savunmuştur.

Barış araştırmacısı Johan Galtung’un bu çalışmasından beri, “olumsuz” ve “olumlu” barış arasında ayırım yapmak da yaygın hale gelmiştir. Bu ayırımı esas olan barış hali, yalnızca silahlı çatışmanın olmamasını değil, aynı zamanda toplumda fırsat eşitliğini, gücün ve maddi kaynakların adil dağılımını, hukuk ve sosyal adalet arayışını ifade etmektedir. Öyle ki bu durum, uzun vadede bireylerin barışa uyarlanmış yasal çerçevelerden, kamu düzeninden, siyasi istikrardan ve ekonomik olanaklardan yararlanabilecekleri barış toplumu koşullarının yaratılması anlamına gelmektedir. Barış inşası, bu nedenle, gerilimlerin ve anlaşmazlıkların şiddet içermeyen çözümünü teşvik eden ve mümkün kılan kurumların kurulması yoluyla sürdürülebilir bir barışı teşvik etmeye yönelik tüm çabaları ifade etmektedir.

Sürdürülebilir bir barış, şiddetli çatışmanın temel nedenlerini ele alarak ve çatışmanın barışçıl yönetimi ve çözümü için yerel kapasiteleri ortaya çıkararak sağlanabilir. Bu çerçevede uluslararası çatışma çözümü uygulamalarında barış inşasının uluslararasıdan “yerel”e geçmesi gerektiği teorisi Galtung ile başlamış ve 1990’lardan bu yana literatürde tartışılmaya devam etmiştir. Özellikle John Paul Lederach (1997)’in çalışmalarının, dönüştürücü barış inşasında politika söylemini ve “yerel”i destekleme pratiğini büyük ölçüde etkilediği görülmektedir. Lederach’ın barış inşası piramidi, barış inşasına etki eden üç farklı liderlik düzeyi olduğunu ve her düzeyde barışı inşa etmek için farklı yaklaşımlar olduğunu göstermektedir. Piramidin en üst

kısımında en çok dikkat edilen yüksek görünürlüğe sahip askeri, siyasi ve dini liderlerdir. Orta seviyede ise etnik veya dini liderler, akademik veya entelektüel liderler, büyük STK'ların insani amaçlarla çalışan liderleri bulunmaktadır. Bu liderlerin en üst seviyedekilerle bağları olması onlarla iletişim kurabilmesini sağlarken aynı zamanda alt seviyedekilerle bağlantıları olması da yerel vatandaşların endişelerinin genel olarak üst düzey liderlerden çok daha fazla farkında olmalarını sağlamaktadır. En alt seviyede ise STK liderleri gibi yerel liderler bulunmaktadır.

Dolayısıyla Lederach, barış inşasında devletlerden ziyade bireyleri ön plana çıkaran bir yaklaşımı savunmaktadır. Bunun yanı sıra uluslararası toplumun yerel halkı barış inşasının alıcıları olarak değil kaynağı olarak görmeleri gerektiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla 'insan temelli barış' çatışma çözümü çabalarının ana bileşeni olarak tanınmalıdır (Leonardsson & Rudd, 2015). Ancak daha sonra da üzerinde durulacağı üzere bu çabalar genellikle çatışmadan yeni çıkmış ülkelerin serbest piyasa demokrasilerine¹ dönüştürülmeye çalışıldığı bir süreçte gerçekleştirilmiştir. Roland Paris ve Sisk'in (2010) de üzerinde durduğu bu durum özellikle de söz konusu istikrarsız, çatışmaya meyilli toplumlarda liberal demokrasi ve piyasa ekonomisini teşvik etmenin etkinliği ve uygunluğu üzerinde de çeşitli sorular ortaya çıkarmaktadır.

¹ Demokratik kapitalizm olarak da adlandırılan serbest piyasa demokrasisi, politik ve ekonomik bir sistemdir. Piyasa ve demokrasi, "egemen kalkınma ortodoksisinin iki dayanağı" olarak görülmektedir. Bu iki dayanağın birbirini güçlendirdiğini iddia eden çok sayıda teorik, tarihsel ve ampirik çalışma yapılmıştır. Buna karşılık, serbest piyasa demokrasisinin doğasında istikrarsızlık olduğuna dair araştırmalar da özellikle barış çalışmalarında kendine sıkça yer bulmaktadır (örneğin bkz: Newman, Edward, Paris, Roland, Richmond, Oliver, United Nations University (Ed.), *New Perspectives On Liberal Peacebuilding*. United Nations Univ. Press, 2009; Hellmüller, Sara, *The Power of Perceptions: Localizing International Peacebuilding Approaches*. *International Peacekeeping*, 20(2), 2013; Paris, Roland, *Peacebuilding and the Limits of Liberal Internationalism*. *International Security*, 22(2), ss. 54-89, 1997). Serbest piyasalar ile demokratik bir hükümet biçimi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu söylemek doğru değildir. Serbest piyasa, insanların ekonomik yaşamlarında geniş bir seçim serbestliğine (nerede çalıştıkları, ne tükettikleri, ne kadar tasarruf etmek istedikleri vb.) sahip olmalarına olanak sağlar. Bu nedenle, bazen serbest piyasaların kaçınılmaz olarak demokratik bir hükümet biçimine yol açması gerektiği iddia edilir. Ancak birçok otoriter ülke serbest piyasaların var olmasına izin verdiği için bu iddiayı çürütmek kolaydır. Öte yandan, bir ülke, hangi nedenle olursa olsun, yoğun bir şekilde planlanmış bir ekonomiye sahip olmaya karar verdiğinde, böyle bir ekonominin başarılı olması bir yana, demokratik bir ortamda hayatta kalması bile zordur. Ayrıntılı bilgi için bkz: ; Chua Amy L., *The Paradox of Free Market Democracy: Rethinking Development Policy*, *Harvard International Law Journal* 41(2), 2000; Panyarachun, Kunan Anand, *Democracy and Free Markets*, 1999 <https://asiasociety.org/democracy-and-free-markets>

Liberal barış inşasının özgürleştirici bir nitelik taşıyıp taşımadığı, tutarlı bir barış inşası doktrininin var olup olmadığı eleştirel literatürde sıkça tartışılmaktadır.

“Barış inşası, çatışmayı ve onun uluslararası yansımalarını içermeyi amaçlayan “gerçekçi” bir stratejik girişim mi, yoksa çatışmanın altında yatan kaynakları çözme umutları var mıdır?” “Özgürleşme ve sosyal adalet gibi hedeflere hitap etmeli mi ve eğer öyleyse nasıl?” “Barış inşası uygulamaları, devlet egemenliğinin, insan haklarının ve uluslararası barış ve güvenlikle ilgili normların değiştiğini mi gösteriyor?” “Liberal barış daha geniş anlamda “krizde” midir ve eğer öyleyse, liberal barışın inşası için sonuçları nelerdir?” gibi sorulara cevap aramaya çalışan bu çalışma Roland Paris’in ‘Saving Liberal Peacebuilding’ adlı çalışmasından yararlanarak oluşturulmuştur. Bu çerçevede bir sonraki bölümde Soğuk Savaş sonrası dönemde giderek artan barış inşası girişimleri ve bu girişimlerin liberal karakterine değinilecek ve sonrasında buna yönelik eleştiriler ele alınacaktır. Çalışma ikincil kaynaklar üzerinden okuma yapılarak oluşturulmuş bir literatür analizi niteliğindedir.

1. Soğuk Savaş’ın Sonu Barış İnşasının Yükselişi

Soğuk Savaş sonrası dönemde, odak noktası devletler yerine bireylerin haklarına doğru kaymıştır. Devletler artık birincil güvenlik referansı olmaktan çıkmış, devlet egemenliği, dış müdahaleye mutlak bir engel olarak görülmemiştir (Chandler, 2008, s. 338). Bu çerçevede Soğuk Savaş’ın sona ermesinden bu yana, uluslararası ve bölgesel örgütler, ulusal hükümetler ve sivil toplum örgütleri, iç savaş dönemlerinden henüz yeni çıkmış olan ülkeleri istikrara kavuşturmayı amaçlayan bir dizi karmaşık “barış inşası” operasyonu gerçekleştirmiştir. 1989’da Namibya’dan 2007’de Darfur’a kadar, şiddetin yeniden başlamasını önlemek amacıyla çatışma sonrası toplumlara 20’den fazla çok taraflı barış inşası misyonu konuşlandırılmıştır (Paris & Sisk, 2010). 1991 Körfez Savaşı, 1992-1993 yıllarında Somali ile 1993-1995 yıllarında Bosna’ya insani amaçlarla yapılan müdahaleler ve 1999 Kosova NATO uluslararası müdahalesi sonrası devletler yerine bireylere odaklanan uluslararası yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde çok sayıda ülkede seçimler yapılmış ve dünyanın önde gelen uluslararası kuruluşlarında liberal hükümet biçimlerine (seçim fikrine, hükümet gücü üzerindeki anayasal sınırlamalara, medeni ve siyasi haklara saygıya) daha açık olan ve bunları destekleyen geniş bir ideolojik kayma gerçekleşmiştir. Örneğin, BM, Avrupa

Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT) ve Amerikan Devletleri Teşkilatı (OAS) dahil olmak üzere birçok uluslararası kuruluş bu dönemde uzmanlaşmış demokrasi teşvik ve seçim yardımı büroları oluşturmuştur. Bu tür değişiklikler, akademik ve popüler yayınların sayfalarında yankılanan ve belki de en iyi şekilde, Francis Fukuyama (2004)'nın insanlığın ideolojik evriminde son (liberal) noktaya ulaştığı iddiasıyla sembolize edilen liberal zafer ruhunu yansıtmaktadır (Paris, 2010, s. 340). 1950'lerdeki ve 1960'lardaki modernleşme teorisyenlerine benzer şekilde (Jahn, 2007; Paris, 2010), 1990'larda barış inşası uygulayıcıları, 'tüm iyi şeylerin bir arada yürüdüğünü', demokratikleşme ve piyasalaştırmanın birbirini güçlendirdiğini ve bu süreçler bir kez başlatıldığında, büyük ölçüde kendi kendini devam ettireceklerini düşünmüşlerdir.

Ancak 1990'ların barış operasyonlarındaki uluslararası çabaların başarısızlığının ardından (diğerlerinin yanı sıra Eski Yugoslavya, Doğu Timor, Sierra Leone, Haiti, Fildişi Sahili, Kosova, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Burundi ve daha büyük başarısızlık örnekleri olarak Irak ve Afganistan'da), uluslararası müdahalede 'liberal barış' yaklaşımının değeri ve geçerliliği hem akademik hem de siyasi çevrelerde tartışılmaya başlanmıştır (Campbell vd., 2011, s. 1). Bu çerçevede özellikle liberal barış inşası çabalarına yönelik çok sayıda eleştiri ortaya konmuştur. Bir sonraki kısımda bu eleştiriler ele alınacak ve sonrasında Roland Paris'in bu eleştirilere cevap olarak sunduğu önermeler tartışılacaktır.

2. Barış İnşasına Bir Model Olarak Liberal Uluslararasıılık

Yasal ve rasyonel Weberyen devlet anlayışında geleneksel liberal barış inşası devletleri ne oldukları değil ne olmadıklarına göre sınıflandırmıştır (Hellmüller, 2013, s. 221). Batılı liberal devlet modeline uymayan "başarısız"² devletlere liberal özellikleri giydirmek bu sebeple de devletlerin sorunlarına çözüm olarak sunulmuştur. Fukuyama (2004, s. 120)'nın da katıldığı bir görüş olarak, bu "başarısız" devletler küresel boyutta ciddi sorunların temel sebebi olarak görülmüş ve 'devlet inşa projeleri'

² Başarısız devlet tanımı, devlet olmanın belli başlı gereklerini (eğitim, güvenlik, idare gibi) yerine getirememiş veya bu anlamda bir meşruiyeti elde edememiş devletler için kullanılmaktadır.

bu anlamda en önemli mesele haline gelmiştir. Dolayısıyla Soğuk Savaş'tan bu yana gelişen barış inşası teorisi ve pratiği, 'küresel kültürü', demokrasiyi, serbest piyasa ekonomisini ve modern devletle ilişkilenen diğer kurumları içeren liberal uluslararasılık ve liberal barış teorisine göre şekillenmiştir (Paris, 1997, s. 56). Çatışma yaşanan devletlerdeki temel eksiklik ulusal düzeyde yaşanan kaosu durduracak merkezi otoritenin olmaması olarak görülmüş ve bu anlamda uluslararası aktörlerin temel hedefi devletin yeniden yapılandırılması olmuştur.

Liberal uluslararasılık uluslararası kurumlar aracılığıyla küresel bir iş birliğini teşvik ederken uluslararası düzeyde liberal ilkeleri içeren aktif bir dış politikayı öngörmektedir. Liberal barış inşasının teorik dayanağı da belirli toplum türlerinin hem içişlerinde hem de uluslararası ilişkilerinde, liberal olmayan devletlerden daha barışçıl olma eğiliminde olacağı fikri ile özdeşleşmiş olan liberal barıştır (Newman vd., 2009, s. 11). Kant'ın demokratik barış teorisine dayandırılabilir olan bu kuram demokratik devletlerin birbirleriyle savaşa girmeyeceğini savunur (Randazzo, 2017, s. 24). Bu kuramda uluslararası saldırganlığa çözüm, devlet yapımında liberal ilkelerin uygulanmasında aranır (Mac Ginty, 2010, s. 394). Barış çalışmalarının temeli de demokratik reformlar ile siyasi ve ekonomik liberalleşme yoluyla barışın sağlanması olmuştur. Adil ve açık seçimler, demokratik siyasi kurumların inşası, sivil özgürlüklere saygı ve serbest piyasa odaklı ekonomik reformlar bu çalışmaların temelini oluşturmuştur. Bu anlamda liberal uluslararasılık Soğuk Savaş sonrası dönemin barış inşasını yöneten tek paradigma haline gelmiştir (Paris, 1997, s. 63). Elbette liberal uluslararası amaçlar için mekanik bir çabadan söz edilemez zira yerel aktörlerle iş birliği yapmak için bu ilkeler kimi zaman görmezden gelinmiştir. Ancak barış inşası süreci çoğunlukla savaştan harap olmuş devletlerin serbest piyasa demokrasisine dönüştürülmeye çalışıldığı bir süreç olmuştur (Pugh, 2005).

Ancak paradoksal olarak, siyasi ve ekonomik liberalleşme sürecinin kendisi, savaşın parçaladığı devletlerde istikrarsızlaştırıcı etkiler yaratarak, barışın inşasını engellemekle kalmamış bazı durumlarda savaşları yeniden çıkarmıştır (Newman vd., 2009, s. 12). Örneğin 1990'larda Ruanda ve Angola'da siyasi liberalleşme şiddetin yeniden alevlenmesine; Bosna'da seçimler, uzlaşmayı kolaylaştırmaktan çok, partilerin ayrılmasına sebep olmuş ve Mozambik, El Salvador ve Nikaragua'da

ekonomik liberalleşmenin etkileri çatışmayı yeniden körüklemiştir. Kongo’da uzlaşmayı sağlamak ve toprak çatışmalarının hafifletilmesi ile devletin yeniden yapılandırılması arasında bir başka çatışma yaşanmıştır. Demokratik ilkeler gereği seçimlere gidilmesi bu yeniden yapılanmada ilk çözüm olarak sunulmuştur. Ancak ülkede seçim demenin özgür irade ile aday seçmek demek olmadığı ve 30 yıldan fazla süredir diktatörlükle yönetilen bir ülkede açık ve adil seçim uygulanmasının kolaylıkla gerçekleşmeyeceği anlaşılmıştır (Hellmüller, 2013, s. 223). En iyi şekilde ifade edilecek olursa barış inşasına yönelik liberal uluslararası yaklaşım, öngörülemeyen sorunlar yaratırken en kötü yönü ile barış inşası çabaları desteklemeleri gereken barışın altını oymak gibi tam tersi bir etki yaratmıştır (Paris, 1997, s. 56).

Tam da bu dönemde Birleşmiş Milletler (BM), Namibya, El Salvador, Nikaragua, Mozambik ve Kamboçya dahil olmak üzere savaşın parçaladığı ülkelerde barış anlaşmalarının uygulanmasına yardımcı olmak için ilk barış inşası operasyonlarını başlatmıştır. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, dönemin hakim olan düşünce biçimi göz önüne alındığında, bu misyonlar, ev sahibi devletlerin siyasi ve ekonomik liberalleşmesini destekleyerek barışı teşvik etme stratejisi izlemiştir. Bu strateji, siyasal alanda liberalleşme, demokratikleşme veya periyodik ve gerçek seçimlerin teşvik edilmesi, anayasal hükümet gücünün kullanımına ilişkin sınırlamalar ve konuşma, toplanma ve vicdan özgürlüğü dahil olmak üzere temel sivil özgürlüklere saygıyı ifade etmiştir. Ekonomik alanda liberalleşme ise, piyasalaştırma veya hükümetin ekonomiye müdahalesini en aza indirmeyi ve özel yatırımcıların, üreticilerin ve tüketicilerin kendi ekonomik çıkarlarını takip etme özgürlüğünü en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan önlemler de dahil olmak üzere piyasa odaklı bir ekonomik modele doğru hareket anlamına gelmiştir.

Dolayısıyla 1989 ve 1999 yılları arasında başlatılan çok sayıda barış inşası harekâtı birçok açıdan farklılık gösterse de bunların en çarpıcı benzerlikleri, hepsinin savaşın parçaladığı devletleri mümkün olduğu kadar çabuk “liberal piyasa demokrasilerine” dönüştürmeyi amaçlamış olmalarıdır (Paris, 2004, s. 5). Bu operasyonların tasarlanma şekli ve uygulanmasının altında yatan şey, demokratikleşmenin toplumsal çatışmaları savaş alanından uzaklaştırıp barışçıl seçim siyaseti arenasına kaydırması ile

piyasalaştırmanın sürdürülebilir ekonomik büyümeyi destekleyeceği ve bunun da gerilimlerin azaltılmasına yardımcı olacağı düşüncesi olmuştur. Bu anlamda Paris'e (2004, ss. 5-6) göre barış inşası, kalıcı iç barışın en iyi nasıl kurulacağına dair belirli bir dizi varsayımına dayanan özel bir tür toplum mühendisliğiydi. 1990'larda barışı inşa edenler, iç savaşlardan yeni çıkmış ülkelerin kırılğan koşullarında liberalleşme sürecinin istikrarsızlaştırıcı etkilerini hafife alıyor gibi davranmışlardır. Sorun, savaşın parçaladığı devletleri istikrarlı piyasa demokrasilerine dönüştürme arzularından ziyade, liberalleşmenin istikrarsızlaştırıcı etkilerini öngörme ve önlemedeki başarısızlıkları da dahil olmak üzere, bu değişikliği gerçekleştirmek için kullandıkları yöntemler olmuştur.

Daha önce de üzerinde durulduğu gibi, 1950'ler ve 1960'lardaki modernleşme teorisyenlerine benzer şekilde (Jahn, 2007, s. 89; Paris, 2010), 1990'larda barış inşası uygulayıcıları, demokratikleşme ve piyasalaştırmanın birbirini güçlendirdiğini ve bu süreçler bir kez başlatıldığında, büyük ölçüde kendi kendini devam ettireceklerini düşündüklerinden çabalarının istikrarsızlaştırıcı etkilerini görmezden gelmişlerdir. Ancak yıllar geçtikçe, çatışma sonrası yeniden yapılanmanın zorlukları -ve hızlı liberalleşme stratejilerinin sınırlamaları- giderek daha belirgin hale gelmiştir. İstikrarlı ve kalıcı barış için koşullar yaratmak yerine, bir dizi hızlı seçim ve ekonomik reform yapma çabaları, çatışmanın itici güçlerini ele almaya imkan vermek yerine bazı durumlarda istikrarsızlaştırıcı sonuçlar doğurmuştur.

Örneğin, BM'nin Angola'da 1992'deki savaş sonrası seçimleri yönetimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Paris, 2010, s. 341). Zira seçimle ilgili anlaşmazlıkları çözmek için hiçbir kurumsal mekanizmanın kurulmaması, sonuçları desteklemek için uluslararası ve yerel güçlerin yetersiz olması ve seçimler yapılmadan önce tarafları silahsızlandırmak için ciddi bir önlemin olmaması nedeniyle savaş tekrar alevlenmiştir. Ruanda'da ise, Hutu hükümetinin aşırılık yanlıları, siyasi ve etnik düşmanları Tutsilere karşı soykırım düzenlediğinde, 1994 yılında iktidar paylaşımı ve demokratik seçim planları suya düşmüştür.

Bir başka örnek olarak Kamboçya'da, uluslararası barışı inşa edenler 1993'te nispeten başarılı bir dizi seçim düzenlemiş, misyonun başarılı olduğunu ilan ederek ülkeyi terk etmişlerdir, ancak sonuçların ülkenin uzun süredir güçlü diktatörü Hun Sen tarafından

altüst edilmesine müdahale etmemişlerdir (Paris, 2010, s. 341). Salvador ve Nikaragua'da ise siyasi reformlar büyük ölçüde etkili olmuş, ancak geniş kapsamlı ekonomik liberalleşmeyi öngören barış inşası misyonunun ekonomik boyutu, ilk etapta çatışmanın nedenleri arasında yer alan sosyo-ekonomik bölüşüm eşitsizliklerini şiddetlendirmeye hizmet etmiştir.

Benzer bir diğer örnek olarak Liberya'da barış inşası çabalarının sonucu Kamboçya'dakilerle paralellik göstermiştir: 1997'de çatışma sonrası seçimler başarıyla yapılmış, barış inşası operasyonu başarılı olarak ilan edilerek sona ermiş, ancak seçimin galibi Charles Taylor derhal partiyi dağıtmaya başlamıştır. Devletin demokratik unsurları ve siyasi rakiplerini bastırarak yeni bir mücadele turunu tetiklemiştir (Paris, 2010, s. 341).

Bosna'da, 2005 Dayton Anlaşmaları, toplumdaki etnik gruplar arası uzlaşmaya en az bağlı olan milliyetçi unsurların gücünü pekiştiren bir dizi hızlı seçim öngörmüştür. Bosna'daki ekonomik liberalleşme de beklenmedik sorunlar yaratarak savaştan sonra ülkenin akut kurumsal boşluğunda, uluslararası düzeyde zorunlu özelleştirme çabaları, savaş zamanı karaborsalarını güçlendirmiş ve aşırılık yanlısı grupları zenginleştirmiştir (Paris, 2010, s. 341).

Demokrasi ve kapitalizmin her ikisi de paradoksal olarak siyasi istikrar ve ekonomik refah sağlamanın bir aracı olarak toplumsal rekabeti teşvik etmektedir. Dolayısıyla barış inşasının, bu iki kavramın doğası gereği çelişkili karakterini ortaya koymakta olduğu söylenebilmektedir. Savaşın paramparça ettiği devletler, siyasi ve ekonomik liberalleşmenin neden olduğu toplumsal rekabeti yönetmek için yeterli donanımına sahip değildirler. Söz konusu devletler yalnızca yakın geçmişlerinde şiddete tanık oldukları için değil, aynı zamanda tipik olarak iç anlaşmazlıkları barışçıl bir şekilde çözebilecek kurumsal yapılardan yoksun oldukları için liberal uluslararası teoriye bir uygulama alanı oluşturamazlar. Bu sebeple, bu devletleri piyasa demokrasilerine dönüştürme çabaları, daha önce örneklerle üzerinde durulduğu gibi toplumsal çatışmaları yumuşatmaktan ziyade alevlendirmeye hizmet edebilmektedir.

Bununla birlikte savaştan çıkmış toplumlara uygulanan liberal proje yalnızca sosyo-ekonomik problemlerini görmezden gelmekle kalmayıp gelir eşitsizliklerini sürdürerek, sektörlerin savunmasızlıklarını arttırarak ekonomik yeniden yapılanmayı sağlama konusunda eksik kalmaktadır (Pugh, 2005, s. 3). Aynı zamanda bu projenin ‘işsizlik seviyesini, kaynakların tükenmesini ve gelir eşitsizliklerini arttırdığı’ ve bu sebeple de ‘suç oranlarının artmasına, yolsuzluk, karaborsacılar, silah ve uyuşturucu kaçakçıları ağlarının yaratılmasına bir ortam’ hazırladığı da iddia edilmiştir (Kaldor, 2012, s. 86).

Bunun yerine Paris’in önerisi “liberalleşmeden önce kurumsallaşma” (stratejik liberalleşme) adını verdiği demokratikleşme ve piyasalaştırmanın doğası gereği çalkantılı dönüşümler ve kırılğan bir barışı baltalama potansiyeline sahip olduğu önermesinden yola çıkan yeni bir barış inşası stratejisidir. Bu yeni strateji, liberalleşmenin istikrarsızlaştırıcı etkilerini çeşitli şekillerde en aza indirmeye çalışacaktır. Buna göre ilk olarak, barışı inşa edenler, liberalleşmenin zorluklarını yönetebilecek ilkel bir yerel kurumlar ağı kurulana kadar demokratik ve piyasa odaklı reformların başlatılmasını geciktirmelidir. İkincisi, bu kurumlar yerleştikten sonra, barış inşacıları demokratikleşme ve piyasalaştırma sürecini, siyasi ve ekonomik rekabeti hemen serbest bırakmak yerine, bir dizi artımlı ve bilinçli adımlarla yönetmelidir. Strateji pek çok başka unsur içerir, ancak temel ilkesi şudur: Çatışma sonrası dönemde ihtiyaç duyulan şey hızlı seçimler, demokratik telaş veya ekonomik “şok tedavisi” değil, liberalleşmeye daha kontrollü ve kademeli bir yaklaşım ve siyasi ve ekonomik reformları yönetebilecek hükümet kurumlarının acil bir şekilde inşasıdır (Paris, 2004, ss. 7-8).

Paris’in barış inşası sorununa alternatif olarak sunduğu ve ‘stratejik liberalleşme’ olarak adlandırdığı bu kavram, siyasi ve ekonomik liberalleşmeyi içeren liberal uluslararasıılığın amaçlarını gerçekleştirme hedefi taşıyan ancak bu teorinin istikrarsızlaştırıcı etkilerini en aza indirgemeye çalışan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu yaklaşımın ana unsurlarında, (1) savaşın parçaladığı devletlerde daha kademeli ve kontrollü bir demokratikleşme sürecini, aşırılık yanlılarını aktif siyasetten çıkararak, bölünmeyi kışkırtıcı propagandanın yayılmasının kontrol edilmesini sağlayarak geliştirmek; (2) aşırılıktan ziyade ılımlılığı ödüllendiren seçim düzenlemeleri

tasarlamak; (3) istikrarsızlaştırıcı kemer sıkma önlemleri yerine adil, büyüme odaklı uyum politikalarını teşvik etmek; (4) barışı tesis etme operasyonları için etkili, merkezi koordinasyon organları oluşturmak ve (5) barışı tesis operasyonlarının süresinde mevcut bir norm olan bir ila üç yıl arasındaki süreyi yaklaşık yedi ila dokuz yıla çıkarmak bulunmaktadır (Paris, 1997, s. 58).

Bir sonraki başlıkta Paris'in bu önerilerini cevap olarak sunduğu eleştirilere ve Paris'in düşüncelerine yer verilecektir. Bu çerçevede Paris'in hata olarak gördüğü eleştiriler ele alınacak ve sonrasında özgürleştirici bir barış inşası yaklaşımının gerçekte liberal barış inşasının karşıtı bir nitelik taşıyıp taşıyamaması gerektiği tartışılacaktır.

3. Paris'in Liberal Barış Eleştirilerine Dair Eleştirisi

Akademisyenlerin ve uygulayıcıların barış inşasının altında yatan çelişkileri ve zorlukları anlama konusunda daha başka bir yaklaşım kazanmaları gerektiğini savunan Paris (2010, s. 338), liberal barış inşasına yönelik bazı eleştirileri kabul etse de 'aşırı eleştirel' olarak adlandırdığı bazı eleştirilere karşıt bir görüşü savunmaktadır. Liberal barış inşasının yıkıcı ve meşruiyetten yoksun olduğunu iddia eden radikal yaklaşımların da tıpkı demokratikleşme ve serbest piyasanın sihirli formül olarak dayatıldığı liberal barış inşası yaklaşımları gibi sorunlu olduğunu iddia etmektedir. Söz konusu radikal yaklaşımlar, günümüz çatışma sonrası operasyonlarının gerçekleştiği ülkelere yarardan çok zarar getirdiğini, dahası Batı emperyalizminin araçlarından sömürü ve boyun eğdirmenin bir başka formu olduğunu savunmaktadırlar. Ancak Paris'e (2010) göre açıklaması ne olursa olsun, liberal barış inşasına yönelik bu tür suçlamalar yersizdir. Çünkü pek çok kusuruna rağmen, mevcut barış inşasını başarısız olarak değerlendirmek, on milyonlarca insanı kanunsuzluğa, hastalığa ve ölüme terk etmekle eşdeğerdir. Kısacası, 'liberal' barış inşasının anlamı, eksiklikleri ve ondan beklenenler üzerindeki tartışmaları netleştirmeye ve yeniden dengelemeye ihtiyaç olduğunu belirtmektedir.

Liberal barış inşasına yönelik eleştirel çalışmalar, -aksi takdirde- verili kabul edilebilecek temel varsayımlar hakkında sorgulayıcı sorular sormaları anlamında 'eleştirel'dir. Bununla birlikte, bu derin sorgulama, kendi içinde, belirli bir barış inşası

paradigmasının esası, ahlakı veya tavsiye edilebilirliği hakkında herhangi bir özel sonuca yol açmaz. Daha açık şekilde ifade edilecek olursa, eleştirel teoride veya eleştirel bilimde tek başına hiçbir şey, geniş anlamda liberal barış inşasının reddedilmesi gerektiğini ima etmez. Bununla birlikte, şu ya da bu nedenle, eleştirel barış inşası çalışmaları, liberal barış inşasının kapsamlı reddi anlamına gelmese de bununla ilişkilendirilir hale gelmiştir. Paris'e (2010, s. 339) göre bu talihsiz bir durumdur, çünkü eleştirel analiz araçları liberal barış inşasındaki alternatifleri keşfetmek için de aynı şekilde kolayca kullanılabilir. Aynı zamanda kafa karıştırıcıdır, çünkü liberal barış inşasının en güçlü eleştirmenlerinden bazıları, yakından incelendiğinde, liberal ilkelerden yola çıkarak tartışıyor gibi görünmektedir.

Öyle ki, barış inşasından beklentiler konusunda daha şüpheli yaklaşanlar, uluslararası misyonları savaşın parçaladığı ülkelere yerleştirme fikrine yine liberal ilkelerden yola çıkarak karşı çıkmıştır. Örneğin Jeffrey Herbst (1996, ss. 120-144), Afrika'nın bazı bölgelerinde savaştan zarar görmüş devletleri toparlamaya çalışmanın, altta yatan sosyal kalıpları yansıtmayan ve bu nedenle sürdürülemez olan siyasi düzenlemeleri yarattığını ve bu haliyle barış inşası çabalarının geri tepebileceğini savunmaktadır. Bunun yerine olması gerekenin 'devletlerin başarısız olmasına izin vermek', bazı durumlarda çatışma ve iş birliği yoluyla, dışarıdan yönlendirme veya müdahale olmaksızın yeni siyasi otorite biçimlerinin ve merkezlerinin ortaya çıkmasına izin vermek ve ardından gerektiğinde bu yeni düzenlemeleri yansıtmak için ulusal sınırları yeniden çizmek olduğunu belirtmektedir.

Pierre Englebert ve Denis Tull (2008, s. 135), büyük barış inşası operasyonlarına ev sahipliği yapan ülkelerin aksine Somali ve Uganda ile ilgili benzer bir tartışma yapmışlardır. Onlara göre bu ülkelerde büyük ölçüde 'yerel düzeyde yeniden inşa çabaları' gerçekleşmiş ve diğer uluslararası müdahaleye maruz kalan ülkelere göre daha iyi bir duruma gelmişlerdir. Benzer şekilde, Jeremy Weinstein (2005) 'kalıcı bir barışı, şiddetin sistematik bir şekilde azaltılmasını ve uluslararası müdahale olmaksızın ekonomik kalkınmayı' sağlamak için 'özerk toparlanma'yı teşvik eden bir stratejiyi benimsemiştir.³ Müzakereler yoluyla savaşları sona erdirmek ve bu

³ Bununla birlikte Weinstein özerk toparlanma için gerekli koşulların oluşmasının nadir ve zor olduğunu da not etmektedir.

yerleşimler temelinde devletleri yeniden inşa etmek amacıyla olan uluslararası çabaların, istikrarsız güç dağılımını yalnızca dondurarak ve uluslararası toplum ayrıldığında çatışmayı sürdürme niyetinde olan grupların düşmanlıklarına bir soluklanma sağlamak için olduğunu, bunun yerine, çatışmaların doğal seyrine girmesine izin vermenin bazen daha kalıcı bir barış sağlayacağını savunmaktadır. Bu argüman aynı zamanda diğer bazı araştırmacıların (Luttwak, 1999), askeri zaferlerle sonuçlanan çatışmaların müzakere edilen ateşkeslerden daha uzun süreli barış üretme eğiliminde olduğuna dair bulgularla paralellik göstermektedir.

Bu tür tartışmalara dair Paris (2010, ss. 339-340), barış inşasına yönelik liberal yaklaşım içinde reformlar tasarlamak için kabul görenden daha büyük bir potansiyel olduğunu belirtmektedir. Önerilen 'alternatif' stratejilerin çoğu (yerel yetkililerin uluslararası yetkililerin kararlarına itiraz etme kabiliyetini artırmak ya da daha önce bahsedildiği üzere ülkeleri kendi haline bırakmak gibi) esasında liberal ilkelere dayandığından, eleştirel literatürün çoğunun da aslında liberal barış inşasına alternatiflerden ziyade bunun içerisindeki varyasyonları benimsediği sonucunun çıktığını savunmaktadır. Liberalizm, savaşın harap ettiği toplumların sakinleriyle ilişki kurmak için çeşitli yöntemlerin yanı sıra çok çeşitli siyasi ve ekonomik yapıları barındırabilen geniş bir tuvaldir. Ona göre liberal stratejinin bazı formlarına karşı gerçekçi bir alternatif yoktur.

Dolayısıyla liberal barış inşası eleştirisinin söylemi ve içeriği arasındaki bariz kopukluk, bu alandaki mevcut eleştirel bilim hakkında rahatsız edici soruları gündeme getirmektedir. Örneğin, 'gerçek' bir eleştirel barış inşası analizinin ön koşulu liberal barış inşasının reddedilmesi midir? Eleştirel yaklaşımlar, 'hakim düzeni' ve barış inşası alanı da dahil olmak üzere bu düzenin nasıl yeniden üretildiğini anlamamıza yardımcı olmak için çok önemlidir. Ancak öz eleştirinin yokluğunda, eleştirel teori, diğer sorgulanmamış inançlar kadar düşüncesiz olabilen dogmalara dönüşebilir. Bu sebeple Paris (2010), son zamanlardaki eleştirel literatürün, liberal barış inşasını terk etmek veya onun yerine liberal olmayan veya 'post-liberal' bir alternatif koymak için ikna edici bir gerekçe sunmadığını savunmaktadır. Bununla birlikte barış

misyonlarının liberal yönelimini reddetmeden, barış inşasına yönelik mevcut yaklaşımların düzeltilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Paris (2010, s. 348)'e göre, barış inşası görevlerinin yarardan çok zarar getirdiğini ve sömürücü emperyalist amaçlar içerdiğini söyleyen eleştiriler kusurlu bilgiye dayanmaktadır ve liberal müdahalenin farklı formlarını ayırmakta başarısız olmaktadır. Bunu bazı temel hataların sonucu olarak görmektedir. Bunlardan ilki işgal sonrası ve barış anlaşmaları sonrası barış inşalarını birbirine karıştırmaktır. Örneğin ABD'nin Irak müdahalesi bir işgalle başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası çoğu operasyon ise iç savaş sonrası barış görüşmelerinden sonra yerel partilerin isteğiyle gerçekleşmiştir. Barış inşası bir işgalle devam ettiğinde barış inşacıları kolaylıkla işgalciler olarak görülebilir. Her barış inşası iç işlere bir yabancı müdahaleyi getirirse de dış işgalle rejim değişikliği getirmek ile yerel partilerin isteğiyle barış anlaşmasını uygulamaya geçirmek birbiriyle karıştırılmamalıdır. Bu BM barış inşası ile Amerika'nın teröre karşı savaşı arasındaki farklılığı bulanıklaştırmaktadır.

Yapılan ikinci hata Paris (2010, s. 348)'e göre, barış inşasını emperyalizm ya da sömürü ile eşdeğer tutmaktır. Avrupa sömürgeciliği ile günümüzün barış anlaşmaları sonrası barış inşası operasyonları arasında benzerlikler olsa da bu tür karşılaştırmalar da fazla ileri götürülmemelidir. Kuşkusuz, her iki müdahale türü de daha zayıf toplumların yerel yapılarını hakim iyi ya da 'uygar' yönetim kavramlarına uygun olarak yeniden şekillendirmeye çalışan güçlü dış aktörleri içermiştir. Bu anlamda günümüzün çatışma sonrası misyonları, modern bir medeniyet misyonu olarak görülebilir -ya da Avrupalı sömürgeci güçlerin denizaşırı mülklerinde yaşayan insanları iyileştirmekle yükümlü olduğu inancı- şimdi çağdaş deyimle 'kapasite geliştirme' ve 'iyi yönetim' olarak tercüme edilebilir. Ayrıca birçok kişinin işaret ettiği gibi, uluslararası yöneticiler, bir barış anlaşmasının şartlarını veya ruhunu ihlal ettiği iddia edilen yerel yetkilileri görevden alma hakkı da dahil olmak üzere, birçok modern misyonda olağanüstü geniş yetkiler kullanmışlardır.

Bazı yorumculara göre (Aldrich, 1996; Hyam, 1997) bu güçler, sömürge yöneticilerinin geniş kapsamlı otoritesine benzer bir bağımlılık ve tahakküm ilişkileri yaratmaktadır. Bununla birlikte, medenileştirme misyonunun eski ve yeni versiyonları da -barış inşasını bir emperyalizm biçimi olarak tasvir edenler tarafından sıklıkla

gözden kaçırılrsa da- önemli açılardan farklıdır (Paris, 2010, s. 349). İlk olarak, sömürgecilik, sömürülen toplumdaki maddi ve insan kaynaklarını kullanmak da dahil olmak üzere büyük ölçüde emperyalist devletlerin çıkarları için uygulanmıştır. Sömürgeciliğin sömürgeleştirilenler için sözde yararları da dahil olmak üzere kendi kendini ilan eden medenileştirme misyonuna rağmen, örneğin Fransız sömürge politikasının en kalıcı ve ‘tartışmasız’ varsayımı olarak amaç sömürgecilerin Fransa’nın kendisine hem maddi hem de stratejik olarak yarar sağlaması olmuştur (Aldrich, 1996, s. 91). Aynı şey, sömürgeciliğin maliyetleri ve yararları üzerine 19. yüzyıl tartışmalarından olan, “sömürgecilerden kurtulup kurtulmama değil, daha çok en az çaba ve masrafla bunlardan en iyi şekilde yararlanarak onların nasıl organize edileceğine” odaklanan Britanya için de geçerlidir (Hyam, 1997, s. 49).

BM destekli modern misyonlar ise hala dünyanın en güçlü ülkelerinin çıkarlarını yansıtır olsa da -ve bu nedenle ‘masum yardım’ olarak görülmeseler de (Meyer, 2008, s. 573)- Paris (2010, s. 349)’e göre esas olarak ev sahibi toplumlardan zenginlik elde etme çabalarıyla motive olmamıştır. Aksine, çağdaş barış inşasında baskın kaynak akışının uluslararası aktörlerden ev sahibi devlete tam tersi yönde olduğunu savunan Paris, çatışma sonrası barış inşasının ‘ulusötesi kapitalizm’in çıkarlarına hizmet ettiğini iddia edenlerin, bu tür operasyonları başlatma kararını ne ekonomik kazanç beklentisinin ne de arzusunun yönlendirdiğini henüz göstermediklerini belirtmektedir.

Bununla birlikte, çeşitli Avrupalı sömürgeci güçler, bağımsızlığa doğru ilerleyen kendi kolonilerinin beklentileri ve arzu edilirliliği konusunda farklı olsalar da “kendi ulusal kaderini tayin etme” etiğinin, sömürgecilerin emperyalist güçlerin malı olduğuna dair geleneksel görüşü tamamen gözden düşürmesi 20. yüzyıla kadar gerçekleşmemiştir. Başka bir deyişle, uluslararası ilişkilerin normatif ortamındaki değişimler, yavaş yavaş sömürgeciliği haklı çıkarmayı veya sürdürmeyi imkânsız hale getirmiştir. Neta Crawford’un (2002, s. 131) işaret ettiği gibi, sömürgecilik -bir grup insanın diğer insanlar ve onların toprakları üzerindeki siyasi kontrol, fiziksel işgal ve tahakkümü- 20. yüzyılın başlarına kadar “normal” bir uygulama olarak kabul edilmiştir. Günümüzde ise barış inşası operasyonlarının geliştiği normatif ortamı şekillendiren, sömürgecilik karşıtı etik hakimdir. Son yılların en uzun müdahaleci operasyonları bile,

ev sahibi devletlerde geçiş otoritesi uygulamak ve bu eyaletlerde etkili bir kendi kendine yönetim koşulları yaratmak için tasarlanmıştır (Paris, 2010, s. 350).

Üçüncü hata ise Paris'e göre liberal barışı çok geniş şekilde tanımlamaktır. Liberalizm, bir yandan, politik ve ekonomik faktörler aracılığıyla özgürleşmenin evrenselci (evrenselleştirici) vizyonunu içerir, ancak aynı zamanda, evrenselci formüllerle çatışabilecek bireysel ve kolektif bir özyönetim seçimi etiğini de kucaklar.

Bu sebeple liberalizmi ya da liberal barış inşasını çok geniş şekilde tanımlamak tehlikelidir zira liberal barışın meşruiyetini zedeleyebilir. Örneğin Richmond (2006, s. 293) liberal barışın 'kazananın barışı' fikrini de içerdiğini ve bunun bir barış anlaşması ya da ateşkesten daha sürdürülebilir bir barış sağladığını savunur. Paris (2010, s. 351)'e göre bu realist bir bakış açısidir zira barış inşası askeri zaferlerden ziyade görüşülen barış anlaşmaları ve ateşkesleri düzenlemek üzere kurulmuştur. Bir başka örnek olarak Beate Jahn (2007), savaş sonrası barış inşasının tıpkı Soğuk Savaş döneminde hem otoriter hem de liberal rejimlere karşı ABD'nin örtülü ve açık müdahaleleri de dahil olmak üzere gerçekçi güç dengesi ve "sınırlama" politikalarına yol açan aynı liberal modernleşme etiğinin bir ifadesi olduğunu öne sürmektedir. Paris'e göre bu iddia da sorunludur zira bu tür tanımsal esnetme özellikle talihsizdir, çünkü farklı dış müdahale biçimleri arasındaki kritik ayrımları ortadan kaldırır ve dolayısıyla çatışma sonrası barış inşasının emperyalist müdahalenin bir başka örneği olduğu şeklindeki yanıltıcı yorumlarını davet eder.

Bir diğer hata barış inşası kaydını yanlış karakterize etmektir. Barış inşası gerçekleştirilen ülkelerin bu misyonlar olmadan daha iyi olacağını savunmak da Paris'e göre yanlıştır. Örneğin yapılan yorumlara göre Bosna misyonunda uluslararası barışı inşa edenler, etnik bölünmeleri ve aşırı milliyetçilerin gücünü pekiştiren seçimlerle acele etmişlerdir. Bunun yanı sıra sivil toplumdaki alternatif siyasi ve sosyal projeleri desteklemekte başarısız olmuşlardır. Bu, David Chandler (2000) da dahil olmak üzere bazı eleştirmenler tarafından barış inşacılarının hesap verebilirlik ve gerçek siyasi katılımı teşvik etmek konusunda çok az şey yaptıkları şeklinde gündeme getirilenler eleştirilerdir. Ancak bu misyonlar aynı zamanda savaş sonrası, uluslararası yetkilerin kullanılması, mültecilerin geri dönüşüne izin vermek, banka ve para birimi

oluşturmak ve pasaportlar dahil olmak üzere resmi makamlardan etnik tanımlayıcıları kaldırmak gibi olumlu sonuçlara da yol açmıştır.

Paris'in öne sürdüğü bir diğer hata ahlaki karmaşıklığı aşırı basitleştirmektir. Mark Duffield (2007a, s. 27, 2007b, s. 230), uluslararası barış inşasının ahlaki temellerini tartışan yorumculardan biridir. Çatışma sonrası toplumlara ve savunmasız devletlere müdahaleyi kültürel ırkçılıkla da özdeşleştirdiği bir batının dış liberal müdahalesi olarak görmektedir.

Paris'e göre ise Duffield'in görüşleri her ne kadar değerli olsa da taraflıdır. Çünkü ırkçılık ve işgal gibi radikal kelimeleri kullanarak barış inşasının olumlu taraflarını ve müdahale edilmese oluşacak ahlaki sonuçları görmezden gelmektedir. Ayrıca günümüz liberal barış inşası pratiklerine bir alternatif sunmamaktadır. Aynı şekilde William Bain (2006)'in de benzer düşüncelere sahip olduğunu söylemektedir. Dış müdahale yoluyla demokrasiyi ve kendi kendine yönetimin geliştirilmesindeki etiği tartışan Bain (2006), uluslararası yönlendirmeye gerçekleştirilen yönetim değişikliğinin taraflı bir yönetim olduğunu ve ahlaki yozlaşmaya yol açtığını savunmaktadır. Buna karşın Paris'e göre ahlaki zararların yanı sıra getirileri üzerine tartışmamıştır.

Bir başka eleştiri konusu çatışma sonrası yeniden yapılanmada seçimlerin bir araç olarak kullanılmasına yöneliktir. Paris'e göre ise seçimler ev sahibi ülkede toplumun kendi kaderini tayin hakkına yardımcı olmaktadır. Paris seçimleri direk demokrasi anlamına gelmese de uluslararası aktörlerin ülkenin iç işlerini etkileyebildiği ve kendi kendine yönetimi sağlayabildiği araçlar olarak görmektedir. Bir diğer konu olarak serbest piyasa ekonomisine yöneltilen eleştirilere karşı eleştiri yapan Paris buna dair, Sovyet tipi ithal ikameci ekonomi modelinin Latin Amerika ve Afrika'da piyasa odaklı stratejilerden daha az büyüdüğünü savunmaktadır.

Uluslararası barış inşası da dahil olmak üzere her insani kurumda 'çılgınlık' unsurlarının bulunduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Bunu bir veri olarak kabul edersek, daha önemli etik mesele, uluslararası barış inşasının sadece parçalar halinde değil, bir bütün olarak bakıldığında haklı ve değerli bir girişim olup olmadığıdır. Diğer

hususların yanı sıra, bu soruyu yanıtlamak, olası alternatif hareket tarzlarının (veya eylemsizliğin) dikkatli bir şekilde değerlendirilmesini gerektirir. Barışın inşası hakkında parça parça analize dayalı kapsamlı ahlaki yargılara varmak metodolojik olarak şüphelidir, ancak çatışma içindeki toplumlara nasıl ve ne zaman yardım sağlanacağına dair tartışmaların ne kadar tehlikede olduğu düşünüldüğünde, bu durum başlı başına etik olarak sorun teşkil etmektedir.

Son yıllarda liberal barış inşasına alternatifler düşünen bazı eleştirel yaklaşımlar buna karşıt gibi görünse de Paris'e göre esasında liberal barış inşasının çeşitlerini benimsemişlerdir. Örneğin Michael Barnett (2006) barış inşasına 'cumhuriyetçi' yaklaşımı liberal barış inşasına alternatif olarak sunmuştur. Cumhuriyetçiliğin savaş sonrası toplumlar için en iyi model olduğunu savunan Barnett (2006, s. 89), bunu yalnızca seçimlerle değil ihtiyatlılıkla diğer insanların düşüncelerine saygı, ortak bir dil ve amaç bulma gibi toplumsal yarar sağlayacak eylemlerle ilişkilendirmektedir.

1990'ların barış inşasına yönelik iyimser tablo ile günümüz liberalleşme yoluyla barışa dair 'güven krizi' arasında paralellik olduğunu belirten Paris (2010, s. 346), her ikisini de uluslararası ilişkileri şekillendiren temel fikirlere yönelik bir tepki olarak görmektedir. İlkinde Soğuk Savaş'ın sonu ve liberalizmin açık zaferi liberal barış inşasına duyulan iyimserliği arttırmıştır. Liberal barış inşasıyla özdeşleşen liberal demokrasi 1990'ların başında (1990 ile 1996 arasında ilk kez liberal demokratik anayasaların benimsediği ülkelerle birlikte) meşru olan tek yönetim şekli olarak görülmüştür. İkincisinde ise Bush yönetiminin eylemleri (ve bu eylemlerin gerçekleştirilip meşrulaştırılması adına liberal değerlerle savunusu) ise karamsar bakışı güçlendirmiştir. 2000'lerin başında ise Afrika, Güney Amerika ve diğer yerlerde otokratik eğilimlerin artmasına tanıklık edilmiştir. Paris (2010, s. 347)'e göre her iki görüş de -erken dönem iyimserliği de 2000'lerdeki karamsarlık da- aşırılık içermektedir ve doğru değildir.

Sonuç

Çatışma yaşayan toplumlarda özgürleştirici, barışı temelden sağlayıp sürdürmeyi amaçlayan girişimler Paris'in ortaya attığı çıkarımlarda da görüleceği üzere oldukça çalkantılı süreçleri beraberinde getirmektedir. Demokrasi demek yalnızca demokratik

seçimler demek değildir ve örneklerle de üzerinde durulduğu gibi seçimler tek başına barışın temelden inşasını doğrudan sağlamaz. Siyasi istikrar ve ekonomik refah sağlamanın bir aracı olarak işlev gören ve rekabeti teşvik eden serbest piyasa demokrasisi barış inşasında özgürleştirici bir yaklaşım sunmaya yeterli değildir. Zira çalışmada çokça dile getirildiği üzere savaşın paramparça ettiği devletler, siyasi ve ekonomik liberalleşmenin neden olduğu toplumsal rekabeti yönetmek için yeterli donanıma sahip değildirler. Söz konusu devletler yalnızca yakın geçmişlerinde iç çatışmalar deneyimlemiş olmalarından değil aynı zamanda sorunlarını barışçıl bir şekilde çözebilecek kurumsal yapılardan yoksun oldukları için böylesi bir çabaya uygulama alanı oluşturamazlar.

Bunun yanı sıra önceki başlıklarda da üzerinde durulduğu gibi liberal barış inşası yaklaşımları kadar bunun karşıtını savunan yaklaşımlar da toplumu temelinden özgürleştirmekten ve barışı kalıcı olarak tesis etmekten uzaktır. Örneğin, söz konusu toplumlarda barış inşası aracı olarak kalıcı vesayet uygulamak ve yerel aktörlere otoriteyi teslim etmemek liberal barış inşası karşıtı bir yaklaşım olabilir. Ancak bu kez de sömürü yönetiminin kontrolü gibi bir yaklaşıma yol açar. Bu da ulusal aktiviteleri bastırmanın bir aracı olur ve barış inşasına ket vurur. Bir diğer alternatif tıpkı Soğuk Savaş sırasında ABD ve Rusya'nın uydularına yaptıkları gibi demokratik olmayan bir liderin yönetimine uluslararası kurumlarca izin vermektir. Böylece otokratik rejimler ortaya çıkar ve ulusal meşruiyetten yoksun Somali ve Kongo gibi ülkelerde otokratik rejimlerin çökmesi gibi sonuçlara yol açar. Bir üçüncü tercih, seçimler ya da diğer liberal barış inşası araçlarına alternatif olarak geleneksel ve yerel barış yapımı ve yönetimine dayanmaktır. Bu durumda da yereli ve gelenekseli romantikleştirme eğilimi ortaya çıkar ki bu da mevcut gücü elinde bulunduranların sosyal uyumu bazen sert şekillerde dayatmasına yol açar. Bu, barış inşası literatüründe 'Barış İnşasında Kültür ve Farklılık Sorunu' başlığı altında tartışılan ve Mathieu (2019)'nun da uyarılmış olduğu farklılığa aşırı vurgu yapma eğilimiyle ortaya çıkan olumsuz bir durumdur. Dolayısıyla geleneksel ve aşağıdan yukarı barış inşası yaklaşımları barış inşasının bir parçası olmalıdır ancak tek başına yeterli değildir.

Liberal yaklaşımları yasaklamak nasıl yanlışsa günümüz yaklaşımları da problem çözücü ya da politika odaklı olmamalıdır. Bunun yerine eleştirel bir yaklaşım olacaksa liberalizmin ve liberal barış inşasının derinde yıkıcı anlamda sorunlu kavramlar olabildiğini tanımalı ancak liberal odaklı barış inşasının esasında iç değişimleri ve uyarlamaları sağlayabildiğinin de farkında olarak başka bir yaklaşım geliştirmelidir. Yapıcı bir eleştirel yaklaşım bu sebeple günümüz barış inşası uygulamalarını kabul etmek zorunda olmamakla birlikte, meşruiyetin kaynağının ne olduğunu, uluslararası sorumluların ne gibi yükümlülüklerle sahip olduğunu bilmeli, dışarıdan demokrasi geliştiriminin sınırlarının farkına varmalıdır. Bunun yanı sıra, sıradan bireylerin barış görüşmelerinde ve çatışma sonrası kurumsal reformlarda katılımının nasıl olacağını, güç bölüşümü düzenlemeleri ve barış arasındaki ilişkinin ne olduğunu, yerel sahiplik fikrinin özgürleştirme ve buna duyulan ihtiyaçtan nasıl ayrılabilceğini bilmesi gerekmektedir.

Barışı inşa edenler için temel ikilem, savaşın harap ettiği devletleri demokrasiye ve piyasa odaklı ekonomiye giden uzun vadeli bir yola yerleştirirken, liberalleşmenin patolojilerinden kaçınmak için yöntemler tasarlamak zorunda olmalarıdır. Bu ikilemi çözümenin ilk adımı, demokratikleşme ve piyasalaştırmanın doğası gereği çalkantılı ve çatışmayı teşvik eden süreçler olduğunu ve çatışma sonrası devletlerin bu aksaklıkları yönetmek için yetersiz donanımına sahip olduklarını kabul etmektir. Barışı inşa edenler, kapsamlı liberalleştirici reformları uygulamadan önce etkili siyasi ve ekonomik kurumların temellerini inşa ederek, bu misyonlara ev sahipliği yapan toplumların “çatışmayı azaltan” niteliklerini güçlendirebilmeli ve bunu yaparken, başarılı, kademeli ve uzun vadede istikrarlı piyasa demokrasisine barışçıl geçişi sağlamalıdır. Etkili devlet kurumlarının iç barış için bir ön koşul olduğunun önemi anlaşılmalı ve liberal barış inşası pratiğine yeniden dahil edilmelidir.

Barışı inşa süreci son derece karmaşıktır ve beklenmedik sonuçlara eğilimlidir, ancak aynı zamanda bu sonuçların etkisini azaltmak veya bunlardan kaçınmak da aynı derecede önem taşımaktadır. Hem bilim insanları hem de uygulayıcılar, haksız şekilde aşırı eleştiriye düşmeden, barış inşasının yararları ve kusurları hakkında açık bir tartışmayı benimsedikleri sürece, savaştan barışa zorlu geçişlere girişen toplumlara

uluslararası yardımın hem anlayışını hem de dağıtımını iyileştirme umudu hala bulunmaktadır.

Kaynakça

- Aldrich, R. (1996). *Greater France: A history of French overseas expansion* (1. publ). St. Martin's Press.
- Bain, W. (2006). In praise of folly: International administration and the corruption of humanity. *International Affairs*, 82(3), 525-538. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2006.00549.x>
- Barnett, M. (2006). Building a Republican Peace: Stabilizing States after War. *International Security*, 30(4), 87-112. <https://doi.org/10.1162/isec.2006.30.4.87>
- Campbell, S., Chandler, D., & Sabaratnam, M. (Ed.). (2011). *A liberal peace?: The problems and practices of peacebuilding*.
- Chandler, D. (2000). *Bosnia: Faking democracy after Dayton* (2nd ed). Pluto Press.
- Chandler, David, *Empire In Denial: The Politics Of State-Building*. Pluto, 2006.
- Chandler, D. (2008). *Whose peace? Critical perspectives on the political economy of peacebuilding* (M. C. Pugh, N. Cooper, & M. Turner, Ed.). Palgrave Macmillan.
- Chua Amy L., The Paradox of Free Market Democracy: Rethinking Development Policy, *Harvard International Law Journal* 41(2), 2000.
- Crawford, N. (2002). *Argument and change in world politics: Ethics, decolonization, and humanitarian intervention*. Cambridge University Press.
- Duffield, M. (2007a). *Development, security and unending war: Governing the world of peoples*. Polity Press.
- Duffield, M. (2007b). Development, Territories, and People: Consolidating the External Sovereign Frontier. *Alternatives: Global, Local, Political*, 32(2), 225-246. <https://doi.org/10.1177/030437540703200204>
- Englebert, P., & Tull, D. M. (2008). Postconflict Reconstruction in Africa: Flawed Ideas about Failed States. *International Security*, 32(4), 106-139. <https://doi.org/10.1162/isec.2008.32.4.106>
- Fukuyama, F. (2004). *State-building: Governance and world order in the 21st century*. Cornell University Press.
- Galtung, J. (1976). Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding. *Copenhagen: Christian Elders*, 292-304.

- Hellmüller, S. (2013). The Power of Perceptions: Localizing International Peacebuilding Approaches. *International Peacekeeping*, 20(2), 219-232. <https://doi.org/10.1080/13533312.2013.791570>
- Herbst, J. (1996). Responding to State Failure in Africa. *International Security*, 21(3), 120. <https://doi.org/10.2307/2539275>
- Hyam, R. (1997). *Britain's imperial century, 1815 - 1914: A study of empire and expansion* (2. ed., publ. in Great Britain, 1993, 5. [Repr.]). Macmillan.
- Jahn, B. (2007). The Tragedy of Liberal Diplomacy: Democratization, Intervention, Statebuilding (Part I). *Journal of Intervention and Statebuilding*, 1(1), 87-106. <https://doi.org/10.1080/17502970601075931>
- Kaldor, M. (2012). *New and old wars* (Third edition). Polity.
- Lederach, J. P. (1997). *Building peace: Sustainable reconciliation in divided societies*. United States Institute of Peace Press.
- Leonardsson, H., & Rudd, G. (2015). The 'local turn' in peacebuilding: A literature review of effective and emancipatory local peacebuilding. *Third World Quarterly*, 36(5), 825-839. <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1029905>
- Luttwak, E. N. (1999). *Give War a Chance*. <https://www.foreignaffairs.com/articles/1999-07-01/give-war-chance>
- Mac Ginty, R. (2010). Hybrid Peace: The Interaction Between Top-Down and Bottom-Up Peace. *Security Dialogue*, 41(4), 391-412. <https://doi.org/10.1177/0967010610374312>
- Mathieu, X. (2019). Critical peacebuilding and the dilemma of difference: The stigma of the 'local' and the quest for equality. *Third World Quarterly*, 40(1), 36-52. <https://doi.org/10.1080/01436597.2018.1538732>
- Meyer, J. (2008). The Concealed Violence of Modern Peace(-Making). *Millennium: Journal of International Studies*, 36(3), 555-574. <https://doi.org/10.1177/03058298080360030901>
- Newman, E., Paris, R., Richmond, O. P., & United Nations University (Ed.). (2009). *New perspectives on liberal peacebuilding*. United Nations Univ. Press.
- Panyarachun, Kunan Anand, Democracy and Free Markets, 1999 <https://asiasociety.org/democracy-and-free-markets>
- Paris, R. (1997). Peacebuilding and the Limits of Liberal Internationalism. *International Security*, 22(2), 54-89. <https://doi.org/10.1162/isec.22.2.54>
- Paris, R. (2004). *At war's end: Building peace after civil conflict*. Cambridge University Press. <http://site.ebrary.com/id/10131730>
- Paris, R. (2010). Saving liberal peacebuilding. *Review of International Studies*, 36(2), 337-365. <https://doi.org/10.1017/S0260210510000057>
- Paris, R., & Sisk, T. D. (Ed.). (2010). *The dilemmas of statebuilding: Confronting the contradictions of postwar peace operations* (Reprinted). Routledge.

- Pugh, M. C. (2005). *The political economy of peacebuilding: A critical theory perspective*. <https://bradscholars.brad.ac.uk/handle/10454/4181>
- Randazzo, E. (2017). *Beyond liberal peacebuilding: A critical exploration of the local turn*.
- Richmond, O. P. (2006). The problem of peace: Understanding the 'liberal peace'. *Conflict, Security & Development*, 6(3), 291-314. <https://doi.org/10.1080/14678800600933480>
- Weinstein, J. M. (2005). *Autonomous recovery and international intervention in comparative perspective*. Center for Global Development. https://www.cgdev.org/sites/default/files/2731_file_WP57.pdf

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu makalede etik kurul izni gerekmemektedir. (Ethics committee approval is not required for this manuscript).